

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА [CURRENT ISSUES IN TRANSLATION STUDIES]

УДК 811.131.1'367.2'37'25=161.2:821.131.1-1

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 18.02.2025 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 25.02.2025 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 96 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2025.47.20>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ СТРУКТУР У ПОЕЗІЇ ДЖАКОМО ЛЕОПАРДІ

Ольга Олександрівна Карпань (м. Київ, Україна)

olha.karpan@knu.ua

асистент кафедри романської філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті висвітлено особливості перекладу лексико-семантичних структур у поезії Джакомо Леопарді, одного з найвидатніших представників італійської та світової літератури. Проаналізовано ритміко-інтонаційні труднощі та методи збереження філософської глибини автора. Звернено увагу на різні підходи Михайла Ореста і Григорія Кочура до інтерпретації поетичного тексту. Доведено, що песимізм Леопарді, зумовлений культурно-історичними чинниками, вимагає особливих перекладацьких стратегій. У підсумку представлено перспективи подальших розвідок у галузі українськомовних версій італійського поета.

Ключові слова: переклад, Леопарді, песимізм, ритміка, інтонація, філософія, лексико-семантичні структури, італійська мова.

(Актуальні питання лінгводидактики [Aktual'ni pytannja lingvodydaktyky])

Особливості перекладу лексико-семантичних структур у поезії Джакомо Леопарді (Українською)

[Osoblyvosti perekladu leksyko-semantychnykh struktur u poezii Dzhakomo Leopardi]

© Карпань О. О. [Karpan O. O.], olha.karpan@knu.ua

THE PECULIARITIES OF TRANSLATING LEXICO-SEMANTIC STRUCTURES IN GIACOMO LEOPARDI'S POETRY

Olha O. Karpan (Kyiv, Ukraine)

olha.karpan@knu.ua

Assistant at Romance Philology Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

This article explores the complexities involved in translating the lexico-semantic structures found in Giacomo Leopardi's poetry, one of the greatest figures in Italian and world literature. By focusing on rhythmic and intonational challenges, it reveals the pivotal role of preserving the poet's philosophical depth in the target language. The study compares the distinct translation approaches of Mykhailo Orest and Hryhorii Kochur, who each attempted to capture Leopardi's nuanced blend of existential contemplation and lyrical beauty. Special attention is given to the cultural and historical circumstances that shaped Leopardi's trademark pessimism, demonstrating how those factors demand strategic adaptation and compromise on the part of translators. Consequently, the article highlights not only the diverse methods employed to maintain the poet's unique tone and imagery but also the broader implications of these methods for the evolution of Ukrainian literary translation. The concluding section outlines possible directions for future research, emphasizing the significance of interdisciplinary approaches that integrate literary analysis, linguistic theory, and cultural studies. Ultimately, the author argues that any successful rendering of Leopardi's poetic oeuvre must account for both the textual intricacies of his language and the profound emotional resonance embedded in his philosophical vision, making his works a perpetual challenge and a source of fascination for translators worldwide.

Key words: translation, Leopardi, lexico-semantic structures, pessimism, philosophy, poetic form, Ukrainian, Italian language.

Поетична постать Джакомо Леопарді по праву значиться однією з найяскравіших в історії європейської літератури. Італійський поет, філософ,

(Current issues in linguodidactics [Aktual'ni pytannja lingvodydaktyky])

The Peculiarities of Translating Lexico-Semantic Structures in Giacomo Leopardi's Poetry (in Ukrainian)

[Osoblyvosti perekladu leksyko-semantychnykh struktur u poezii Dzhakomo Leopardi]

© Karpan O. O. [Karpan O. O.], olha.karpan@knu.ua

мислитель, став відомий завдяки своєму складному світогляду та надзвичайній глибині художнього бачення, Джакомо Леопарді мав вплив не лише на розвиток італійської поезії XIX століття, а й на європейську літературну традицію взагалі. Його поетичні збірки, найвідомішою з яких є «*Canti*» («Пісні»), зацікавлюють дослідників і читачів філософічністю, внутрішньою драматургією, насиченою образністю та лексико-семантичною складністю [6].

Актуальність обраної теми полягає в тому, що при перекладі поезії з італійської мови на інші (зокрема українською) виникають питання збереження не лише змісту, а й форми, емоційної тональності, ритміко-інтонаційних особливостей та ключових лексико-семантичних структур, які утворюють неповторний стиль автора. Незважаючи на те, що Леопарді досить широко представлений у перекладах українською (починаючи від Павла Грабовського й Михайла Ореста до Григорія Кочура та інших), все ж низка проблем залишається відкритою. Дослідники постійно повертаються до питань, пов'язаних із оптимальними стратегіями передання філософського, психологічного й емоційного підґрунтя поетичного тексту.

Метою цієї статті є проаналізувати специфіку лексико-семантичних структур у поезії Джакомо Леопарді та окреслити основні виклики, які постають перед перекладачами при відтворенні його творів українською мовою.

Об'єктом дослідження є поетичні тексти Джакомо Леопарді, насамперед із його відомої збірки «*Canti*».

Предметом дослідження є лексико-семантична специфіка, стилістичні прийоми та філософські ідеї поета у перекладах українською мовою.

Наукова новизна полягає в тому, що в контексті сучасних теоретико-практичних напрацювань у галузі перекладознавства пропонується розширений аналіз саме лексико-семантичних особливостей оригіналу, які суттєво впливають на формування перекладацьких рішень. У статті ми розглянемо різні приклади українських перекладів канто Леопарді (зокрема, зроблені Михайлом Орестом та Григорієм Кочуром) з метою виявити як відповідності, так і розбіжності на рівні добору лексичних засобів та відтворення авторської семантики в контексті україномовного перекладу.

(Актуальні питання лінгводидактики [Aktual'ni pytannja lingvodydaktyky])

Особливості перекладу лексико-семантичних структур у поезії Джакомо Леопарді (Українською)

[Osoblyvosti perekladu leksyko-semantychnykh struktur u poezii Dzhakomo Leopardi]

© Карпань О. О. [Karpan O. O.], olha.karpan@knu.ua

Матеріали і методи дослідження. У роботі використано текстуальний та компаративні методи. Джерельну базу дослідження становлять прижиттєві видання поезій Джакомо Леопарді, а також українські переклади і наукові дослідження, присвячені творчості поета.

Огляд наукової літератури. Українська та світова критика неодноразово зверталася до проблеми перекладу поезії Джакомо Леопарді. Серед зарубіжних дослідників вирізняються праці, що зосереджені на його філософських поглядах [8] та особливостях біографії поета [5]. Леопарді розглядають також у контексті італійського романтизму, зважаючи на його глибинні зв'язки зі світовою поетичною традицією [3]. Дослідженням його історико-політичних ідей присвячено низку праць [4], у яких наголошується, що, попри особисті трагедії та хвороби, поет виявляв гостру увагу до громадсько-політичних подій доби.

Особливої уваги заслуговують студії, у яких аналізується рецепція Леопарді в Україні. Зокрема, на це звертає увагу Олена Алексеєнко, яка у передмові до збірки «Поезії» (Київ, 1988) докладно розглядає ранні українські переклади канто Леопарді й акцентує на специфіці його філософського песимізму [1]. Григорій Кочур та Михайло Орест, відомі українські перекладачі, пропонували різні підходи до відтворення ритмомелодики й образної сфери Леопарді; порівняльний аналіз цих перекладів час від часу здійснюють сучасні дослідники, які звертають увагу на контекст історико-культурної доби, в якій постала необхідність перекладів [2].

Окремі аспекти перекладу поезії Леопарді на українську мову висвітлюються у працях, де наголошується на тому, що перекладачеві доводиться відтворювати не лише зміст, а й особливий ритм, інтонаційну гнучкість, загальний психологізм вірша. Крім того, підкреслюється брак усталених еквівалентів для багатьох лексичних одиниць, якими оперує Леопарді, що спонукає шукати компроміс між точністю та художньою адекватністю, намагаючись не втратити загальної колористики тексту.

Основний зміст. Поезія Джакомо Леопарді завжди привертала увагу дослідників багатовимірністю: у ній перетинаються мотиви самотності та екзистенційного відчаю, зіткані в єдине ціле з філософськими міркуваннями про

людську природу, смерть, свободу. Примітно, що складні морально-філософські питання поет висловлює через вільну й динамічну ритміко-мелодійну побудову, нехтування строгими канонами римування, а також через численні експерименти з інтонацією та синтаксичною організацією рядка.

Варто зауважити, що Леопарді народився в аристократичній, проте збіднілій родині, що проживала у Реканаті. Значна частина його юності минула в бібліотеці батька, де він самостійно вивчив грецьку, латину, іврит, англійську та французьку мови. Втім, попри виняткові інтелектуальні здібності, Леопарді страждав на фізичні хвороби, що унеможливлювали активне соціальне життя. Його перші тексти з'явилися ще на початку 1810-х років, а найбільшу славу здобули вірші зі збірки «*Canti*», видані 1831 року [6]. Ці твори можна вважати квінтесенцією його ліричного таланту.

Специфічною рисою «*Canti*» є своєрідний «прозорий» синтаксис, що поєднує відсутність яскравих метафор чи ускладнених фігур із водночас глибокою філософською наповненістю. У певних місцях бачимо ускладнену лексику, яка відбиває «підтекст» латиномовної культурної традиції чи давньогрецьких філософських ідей. Зокрема, у канто «*A se stesso*» («До себе самого») ліричний герой апелює до власного серця, змороженого життям і безнадією, використовуючи лексику з негативними конотаціями: «*perire*» («гинути», «зникати»), «*stanco*» («стомлений», «знесилений»), «*inganno*» («омана»). Ці слова часто фігурують у тексті з емоційно забарвленими епітетами, увиразнюючи песимістичний модус:

*Or poserai per sempre,
Stanco mio cor. Però l'inganno estremo,
Ch'eterno io mi credei.* [9, с. 125]

У перекладах Михайла Ореста та Григорія Кочура ми можемо спостерігати за різними семантичними рішеннями. Орест обирає варіант «вигасла остання омана», тоді як Кочур подає «щезла й ця омана». Хоча ці конструкції майже тотожні за змістом (зникнення оманливого уявлення), проте «вигасла» увиразнює образ згасання світла або вогню, тоді як «щезла» більш нейтральне за емоційним забарвленням. В обох перекладах відображається

(Актуальні питання лінгводидактики [Aktual'ni pytannja lingvodydaktyky])

Особливості перекладу лексико-семантичних структур у поезії Джакомо Леопарді (Українською)

[Osoblyvosti perekladu leksyko-semantychnykh struktur u poezii Dzhakomo Leopardi]

© Карпань О. О. [Karpan O. O.], olha.karpan@knu.ua

відчуття раптової втрати, що відповідає авторському задуму, але тональність рядків дещо відрізняється.

Лексико-семантичні структури в поетичних рядках Джакомо Леопарді не обмежуються лише негативно забарвленою лексикою. У багатьох можна спостерігати виразні ноти ностальгії, любові та мрії про «втрачену» або «прекрасну» природу. При цьому доволі часто вдається до порушення суворой метрики та ритміки. Також спостерігаємо в оригінальних творах раптові паузи, переноси та брак стабільної системи рим. Саме це може ускладнити роботу перекладача, адже недостатньо відтворити значення слів; треба знайти прийоми, щоб передати ритмічну плавність (або, навпаки, «зламаність») оригіналу.

Прикладом може слугувати аналіз таких лексем, як «*stanco*», «*perire*» чи «*caro*», які, залежно від контексту, набувають ширших значень. «*Stanco*», крім безпосереднього «стомлений», містить відтінок надзвичайної моральної втоми. «*Perire*» в оригіналі набирає містичного забарвлення, позначаючи не просто «зникати», а «гинути» у трагічному сенсі. «*Caro*» (буквально «любий», «милий»), ужите щодо оман, може містити іронічний підтекст, відбиваючи стани свідомості ліричного героя, що визнає свою «прив'язаність» до помилкових надій.

Варто також зазначити, що проблема перекладу віршованих творів досить залишається недостатньо вивченою, бо поезія повинна розглядатися різнопланово. Адже неможливо перекласти вірш, не втрачаючи якості якогось аспекту на користь іншого. Так як і не можна дослівно передати сенс, не зруйнувавши вид, так і неможливо зберегти суть, покладаючись лише на риму [2].

Отримані результати, їх обговорення. Проведений аналіз тексту канто «*A se stesso*» показав, що на лексичному рівні саме переклад Михайла Ореста більшою мірою «зберігає» зміст, тоді як переклад Григорія Кочура певною мірою віддає перевагу формальній стороні – ритмічно-інтонаційним особливостям. Наприклад, у перекладі Ореста використано лексику з більш образним забарвленням, яка близька до оригінальних італійських слів, тоді як Кочур інколи переходить на більш лаконічні вислови, що краще вписуються у

визначений ритм. Відповідно зміщуються акценти: у перекладі Ореста читач сильніше відчуває трагізм, у Кочура – загальний стан спустошення та відчаю.

Найскладнішим завданням у перекладі Леопарді лишається відтворення його «поетичної мелодики». Навіть попри відсутність чітких ритміко-метричних канонів, його вірші сповнені внутрішньою музикою, що походить із поєднання пауз, переносів та змішаних розмірів. Для сучасного перекладача, який працює з українською мовою, це означає необхідність балансувати між традиційними вішовими розмірами (ямб, хорей, амфібрахій, анапест) та «вільним» верлібровим стилем. Унаслідок цього, як свідчать переклади ХХ століття, часто практикують «напіввільний» вірш, де зберігаються окремі метричні елементи оригіналу, проте допускаються відхилення задля виразності, для адаптації українського читача.

Ще один момент, який варто враховувати, – філософська складова поезії Леопарді. Вона не обходиться простим песимізмом, а включає уявлення про «велику природу» як байдужу до людських страждань силу, про нездоланність часу та минуцість усього земного, а також про неможливість віднайти повноцінне щастя в реальному світі. Перекладач повинен знайти адекватні еквіваленти для термінів і фраз, що вказують на ці концепти. Такі слова, як «*speranza*» («надія»), «*desiderio*» («бажання»), «*natura*» («природа»), у Леопарді часто набувають розширених значень, що охоплюють цілий спектр асоціацій із попередньою філософською традицією. Будь-який відступ від оригінального змісту (підміна «знищена надія» чи ослаблення понять «втома» чи «відчай») може призвести до втрати смислової напруги.

Обговорюючи результати проведеного аналізу, слід підкреслити, що студії про переклади Леопарді є яскравим прикладом того, наскільки тісно перекладений текст залежить від розуміння авторської картини світу. Поряд із технічною майстерністю (добір лексики, збереження ритму) перекладачеві варто спиратися на знання філософського та культурно-історичного тла, яке пронизує творчість Леопарді. Адже саме там криються джерела його «поетичного песимізму» й особливої духовної настроєності, що вирізняє його вірші серед аналогічних творів доби романтизму.

(Актуальні питання лінгводидактики [Aktual'ni pytannja lingvodydaktyky])

Особливості перекладу лексико-семантичних структур у поезії Джакомо Леопарді (Українською)

[Osoblyvosti perekladu leksyko-semantychnykh struktur u poezii Dzhakomo Leopardi]

© Карпань О. О. [Karpan O. O.], olha.karpan@knu.ua

Висновки дослідження. Отже, дослідження особливостей перекладу лексико-семантичних структур у поезії Джакомо Леопарді дало змогу сформулювати кілька висновків. Передусім було виявлено, що перекладати Леопарді надзвичайно складно через його специфічну лексику, гнучку ритмічну побудову та філософську насиченість. Кожне слово, фраза чи синтаксичний зворот можуть нести додаткове «нашарування» смислів, зумовлене як особистим світоглядом поета, так і культурно-історичним тлом Італії XIX століття.

Аналіз засвідчив, що переклади М. Ореста й Г. Кочура, хоч і близькі за загальними параметрами, продемонстрували різні рішення в частині лексико-семантичних відповідників. Орест схильний до збереження філософської глибини та експресивності, тоді як Кочур інколи акцентує формальну побудову вірша. Повної тотожності з оригіналом досягти неможливо, проте такий порівняльний аналіз дає підстави говорити, що кожна з перекладацьких стратегій має свої переваги й недоліки.

Важливим аспектом виявилася обставина, що лексико-семантичні структури Леопарді часто не мають прямих ідентичних еквівалентів в українській мові. Перекладачі змушені вдаватися до перифраз або компенсації, аби не втратити ключових елементів смислу. Окрім того, особливості синтаксису, його демонстративна «дисгармонія», потребують урахування, щоб зберегти у перекладі ту саму «зламану» ритміку оригіналу, що відображає внутрішній стан ліричного героя.

Перспективи подальших наукових розвідок. У майбутніх дослідженнях доречно загострити аналіз методів перекладу поезії Леопарді, зокрема зосередившись на функціонуванні філософської та міфопоетичної лексики у різних перекладах. Також значний інтерес становить зіставлення сучасних перекладів ХХІ століття з класичними перекладами Ореста й Кочура, що дозволить простежити, як еволюціонував підхід до збереження семантики та ритмічної структури.

Крім того, зі збільшенням можливостей цифрових ресурсів і корпусів текстів з'являються нові методи комп'ютерного аналізу, які можуть допомогти виявити закономірності перекладної лексики та порівняти різні перекладацькі

стратегії на значних масивах даних. Це стане в пригоді як для поглиблення теорії перекладу, так і для практичної діяльності перекладачів.

Література:

1. Алексєнко, О. (1988). Світ поезії Джакомо Леопарді. У Джакомо Леопарді. *Поезії* (с. 5–32). Київ: Дніпро.
2. Івлева, О. (2025). Світ Джакомо Леопарді в інтерпретації перекладачів. *Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури*. Дата звернення 18 січня 2025. Retrieved from <https://mu.edu.ua/storage/MSU/pages/conferences/2021/>
3. Bellucci, N. G. (1996). *Leopardi e i contemporanei: testimonianze dall'Italia e dall'Europa in vita e in morte del poeta*. Firenze: Ponte alle Grazie.
4. Blasucci, L. (1985). *Leopardi e i segnali dell'infinito*. Bologna: Mulino.
5. *Il pensiero storico e politico di Giacomo Leopardi*. (1989). Firenze: Olschki.
6. Jonard, N. (1977). *Giacomo Leopardi: essai de biographie intellectuelle*. Paris: Les Belles Lettres.
7. Leopardi, G. (1974). *Canti. Edizione di riferimento*. Milano: Rizzoli.
8. Solmi, S. (1975). *Studi e nuovi studi leopardiani*. Napoli: Riccardo Ricciardi.

Джерела ілюстративного матеріалу

9. Leopardi, G. (1974). *Canti. Edizione di riferimento* (p. 125). Milano: Rizzoli.

References

1. Aleksienko, O. (1988). *Svit poezii Dzhakomo Leopardi*. U Dzhakomo Leopardi. *Poezii* (s. 5–32). Kyiv: Dnipro.
2. Ivleva, O. (2025). *Svit Dzhakomo Leopardi v interpretatsii perekladachiv. Mariupolskyi molodizhnyi naukovyi forum: tradytsiini y novitni aspekty doslidzhennia i vykladannia inozemnykh mov i literatury*. Data zvernennia 18 sichnia 2025. Retrieved from <https://mu.edu.ua/storage/MSU/pages/conferences/2021/>
3. Bellucci, N. G. (1996). *Leopardi e i contemporanei: testimonianze dall'Italia e dall'Europa in vita e in morte del poeta*. Firenze: Ponte alle Grazie.
4. Blasucci, L. (1985). *Leopardi e i segnali dell'infinito*. Bologna: Mulino.
5. *Il pensiero storico e politico di Giacomo Leopardi*. (1989). Firenze: Olschki.
6. Jonard, N. (1977). *Giacomo Leopardi: essai de biographie intellectuelle*. Paris: Les Belles Lettres.
7. Leopardi, G. (1974). *Canti. Edizione di riferimento*. Milano: Rizzoli.
8. Solmi, S. (1975). *Studi e nuovi studi leopardiani*. Napoli: Riccardo Ricciardi.
9. Leopardi, G. (1974). *Canti. Edizione di riferimento* (p. 125). Milano: Rizzoli.

(Актуальні питання лінгводидактики [Aktual'ni pytannja lingvodydaktyky])

Особливості перекладу лексико-семантичних структур у поезії Джакомо Леопарді (Українською)

[Osoblyvosti perekladu leksyko-semantychnykh struktur u poezii Dzhakomo Leopardi]

© Карпань О. О. [Karpan O. O.], olha.karpan@knu.ua